

Skogsbruket

Denna näringsgren, som under många decennier haft en dominerande ställning inom socknen, fick sin egentliga upprinnelse under 1840-talet. Dessförinnan gav skogarna ringa pekuniärt utbyte. Råvara gav skogen visserligen till tjärbränning, kolning och pottaskebränning, men det var högst obetydliga ingrepp detta medförde på den tidens väldiga skogsområden. Där hämtade nybyggaren och bonden sin ved och sitt byggnadstimmer, men något kontant utbyte blev det inte.

Skogen som ekonomisk faktor är intimt förknippad med handelshuset James Dickson & Co, Gideå & Husums AB samt Mo och Domsjö AB.

I stora drag är förhistorien följande:

År 1804 anlades Gideå Bruk, där stångjärnssmide framställdes. Till bruket hörde även såg och kvarn. Bruket övertogs år 1846 av bröderna friherrar James och Oskar Dickson i Göteborg, eller som det vanligen kallades Handelshuset James Dickson & Co. Som företrädare för firman tjänstgjorde den nitiske disponenten Ludvig Trolle som verkställande direktör.

Sågverksrörelsen kom alltmer att dominera, och år 1870 avvecklades järnsmidet. Den tidigare uppförda sågen i Husum hade även kommit i firmans ägo. För handelshuset var det nu angeläget att skaffa sig råvaror, dvs. sågtimmer, till sina sågar. Fördenskull gjordes stora skogsinköp bl. a. efter Gideälven med bivattendrag.

Handelshuset James Dickson & Co sålde 1875 sågverksrörelsen med skogar till Gideå & Husum AB, vilket år 1903 förvärvades av det år 1873 bildade Mo och Domsjö AB.

För att återgå till skogsköpen i Björna, vilka inleddes i början av 1850-talet, var det i allmänhet vanligt, att handelshuset Dickson och senare även Gideå & Husums AB först köpte avverkningsrätten på vissa år, och när den tiden var utgången, köptes hemmanen på

Mycket grovvuxen skog har avverkats och avverkas fortfarande på Nyby byaskog. 1955 avverkades vid Myrbacken granen å fotot, vilken innehöll 227 kubikfot och var mer än en meter i diameter på brösthöjd. Sittande på en av stockarna är faktor Torsten Norlin och skogsarbetare Holger Rundkvist.

evärdelig tid. För att exemplifiera förfarandet vid dessa skogsköp har författaren valt att beskriva dessa i den äldre byn *Björna* och den unga byn *Nybyn*. I de byar, där skogsförvärv gjordes, är förfarandet likartat även om tiden för förvärven är annan. Skogsköpen i *Gide by* har upptagits under den byns beskrivning.

Skogsförvärv i Björna by

År 1852 sålde bönderna Johan Johansson, Jonas Jonsson, Erik Andersson, Johan Persson och Anders Andersson d. ä. avverkningsrätten på sina hemman till *Gideå Bruks* ägare herrar James Dickson & Co. Affären slöts med disponent Ludvig Trolle.

Enligt köpekontraktet upplät bönderna sin andel i *Björna bys* sågtimmerskog, tall och gran (laga skifte hade ej hållits). Trakten anges i kontraktet med följande gränser: »Från punkt 2 å byns karta belägen vid *Lillån*, därifrån efter ån till det ställe, där pastorsboställets skogsmark vidtager. Ifrån knäröset nedanför byns husbehovsskog fortgår sträckningen upp till sågen samt därifrån efter *Nyby* sommarväg till *Rötjärnbäcken*, följer sedan samma bäck till *Rötjärnens* utlopp och därifrån i rak sträcka till nedre ändan av holmen i *Mattarboforsen*. Allt vad som är beläget på södra, västra och norra sidorna av de bestämda gränserna tillägnas *Gideå Bruks* ägare på 50 års tid emot en överenskommen köpeskilling av 13.000 riksdaler i riksgäldssedlar.»

Vid köpet var bl. a. följande villkor fästade:

1. Träden skulle minst lämna en stock om 17 fots längd och 9 tum i lilländan.
2. Bruksägarna ägde rätt till fri flottning genom byns ägor mot en ersättning av en tunna salt årligen. De fick även ta skog från byaskogen för byggande av flottningsrännor o. d.
3. På den upplåtta marken skulle hemmansägarna få hugga ved och byggnadstimmer, hugga tjära- och pottaskaved samt svedja på anvisat ställe, där inte timmerskogen skadades.

År 1848 hade Gideå Bruks ägare köpt hemmanet nr 2 om $3\frac{3}{4}$ seland av Per Persson d. y. för 5.500 riksdaler riksgäldssedlar, och år 1852 hade James Dickson & Co köpt hemmanet nr 4 om $3\frac{3}{4}$ seland på auktion av Johan Johanssons sterbhus för 2.333 riksdaler riksgäldssedlar. Tillsammans var hemmanen på $7\frac{1}{2}$ seland.

Som betalning för avverkningsrätten skulle bönderna tillsammans dels få 6.600 riksdaler riksgälds kontant i flera dellikvider, dels de två hemmanen. Dessa skulle delas, så att Johan Johansson fick $2\frac{1}{2}$ seland och de övriga hemmansägarna $1\frac{1}{4}$ seland vardera. Skogen på dessa hemman skulle ägas av hemmansägarna, dock hade bruksägarna även där avverkningsrätt på 50 år.

Senare såldes följande avverkningsrätter:

1. År 1873 såldes diverse avverkningsrätter (17 fot, 9 tum) till Gimbertsson och Unge i Husum av bönderna Jonas Jonsson från hemmanet $1\frac{1}{4}$ seland nr 2 och 4, J. F. Malmgren från hemmanet $3\frac{1}{3}$ seland nr 1, 2, 3 och 4. Erik Bernhard Rådström från hemmanet $3\frac{1}{3}$ seland nr 1, 2, 3 och 4. Olov Mårtensson från hemmanet $3\frac{1}{3}$ seland nr 1, 2, 3 och 4. Avverkningsrätten gällde 20 år, och bönderna erhöll tillsammans 10.250:- kronor.
2. Bonden Jonas Jonsson sålde 1873 avverkningsrätten på 20 år (17 fot, 9 tum) till Örnsköldsviks Ångsågs AB för 5.500:- kronor.
3. År 1882 sålde bonden Anders Andersson på 26 år avverkningsrätten (15 fot, 9 tum) till Gideå & Husums AB för 3.800:- kronor. Det gällde skiftet från Gide älv till Björna lillå.
4. Bönderna Jonas och Per Grundström sålde avverkningsrätten år 1884 på skogsskiftet från Gideälven mot Gidenäset på 50 år för tillsammans 5.250:- kronor. Köpare var Örnsköldsviks Ångsågs AB.
5. Samma säljare sålde 1884 till Örnsköldsviks Ångsågs AB avverkningsrätten på 25 år på ett skogsskifte väster om Västersjön. Minimimåttet på rotstockarna 15 fot långa och 8 tum i topp. Köpesumman var 2.000:- kronor.

